

2.2 Konsonanttien historian pääpiirteet

Suomalais-ugrilaisen kantakielen konsonantisto on tapana rekonstruoida suurin piirtein seuraavanlaiseksi:

klusiilit	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>
affrikaatat		<i>č</i> <i>ć</i>	
sibilantit		<i>s</i> <i>š</i> <i>š'</i>	
spirantit		<i>δ</i> <i>δ'</i>	
puolivokaalit	<i>v</i>		<i>j</i>
nasaalit	<i>m</i>	<i>n</i> <i>ń</i>	<i>ŋ</i>
likvidat		<i>l</i> <i>l'</i>	
		<i>r</i>	

Esimerkkejä sanarekonstruktioista¹, joissa mainitut äänteet esiintyvät (nykysuomen vastine sulkeissa):

* <i>pata</i> (pata)	* <i>kala</i> (kala)	* <i>kečä</i> (kehä)
* <i>čolme</i> (solmu)	* <i>sōne</i> (suoni)	* <i>šilmä</i> (silmä)
* <i>šiηere</i> (hiiri)	* <i>vete</i> (vesi)	* <i>paδa</i> (pato)
* <i>šüđe</i> (sysi)	* <i>mene-</i> (mennä)	* <i>ńōle</i> (nuoli)
* <i>püηe</i> (pyy)	* <i>pala-</i> (palaa)	* <i>pure-</i> (purra)

Kun vertaa yllä esitettyä konsonanttijärjestelmää nykysuomen omaperäisissä sanoissa esiintyvien konsonanttien inventaariin, on helppo todeta lukuisia eroja:

klusiilit	<i>p</i>	<i>t</i> <i>d</i>	<i>k</i>
sibilantit		<i>s</i>	
puolivokaalit	<i>v</i>		<i>j</i>
nasaalit	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ŋ</i>
likvidat		<i>l</i>	
		<i>r</i>	
laryngaali			<i>h</i>

Spirantit ovat kadonneet, samoin liudentuneet konsonantit ja affrikaatat sekä *š*. Kokonaan uusi foneemi on *h*, samoin *d*. Esitettyjen konsonanttijärjestelmien rakenteellisen vertailun perusteella on mahdollista päätellä, että useimmat konsonanttien muutokset ovat olleet reduktiivisia: on tapahtunut sekä foneemien

2.3 Vokaalihistorian pääkohdat

Etenkin vokaalihistorian osalta suomea pidetään poikkeuksellisen konservatiivisena kielenä. Ikivanhan vokaalisysteemin oletetaan säilyneen nykyisen vokaaliston pohjana lähes muuttumattomana, joskin monenlaista rikastumista on erityisesti jälkitavuuissa tapahtunut. Ensi tavun vokaaliston oletetaan vielä varhaiskantasuomen alkuvaiheessa olleen seuraavanlainen:

			nykysuomi		
<i>i – ī</i>	<i>ü</i>	<i>u – ū</i>	<i>i</i>	<i>y</i>	<i>u</i>
<i>e – ē</i>		<i>o – ō</i>	<i>e</i>	<i>ö</i>	<i>o</i>
<i>ä</i>		<i>a</i>	<i>ä</i>		<i>a</i>

* <i>ē</i>	sm.	<i>kieli</i>	saame	<i>giellâ</i>
	karj.	<i>kieli</i>	ersä	<i>kel'</i>
	vepsä	<i>kel'</i>	marI	<i>kâI</i> 'soittimen kieli'
	vatja	<i>čēli</i>	komi	<i>kiy</i>
	viro	<i>keel</i>	udm.	<i>kij</i>
	liivi	<i>kēl'</i>	? manT	<i>kelä</i> 'tieto'
			hanti	<i>ket</i> 'sana'
			nen.	<i>šie</i>

< **kēle*

**ē* lienee ikivanhaa perua myös sanoissa *liemi*, *mieli*, *niellä* ja *pieli*.

kalaa < **kalaδa* < **kalata*, vrt. veps. *kalad* id.

kalaan < *kalahan* < **kalahen* < **kalazen* < **kala-sen*, vrt. veps. *kalaha*,
liivi *ka'llâ(z)*

makaan < **makaδan*, vrt. *maat(koon)*

tulkaa < **tulkaδa* < **tulka-ta* (*ta* mon. 2. pers. pääte)

tulkoon < *tulkohon* < **tulkohen* < **tulkozen* < **tulko-sen*), vrt. veps.
lugegaha

kalassaan < **kalassahan* < **kalassahen* < **kalassazen* < **kalassa-sen*

veneën < *venehen* < **veneš-en*

antaa (inf.) < *antaδak* (**δa* < **ta*, vrt. *juos-ta*; *-*k*-latiivin pääte)

antaa (yks.3.) < vkk. *antau* < **antaβa* < **anta-pa*

Huomattakoon, että ominaisuudennimen johtimessa -*UU*s pitkä vokaali selite-
tään sekundaariksi: *vanhuus* < *vanhus*, vrt. *korke-us*.

a-vartaloita

<i>aja-</i>	sgr. * <i>aja-</i>
<i>anta-</i>	sgr. * <i>amta-</i>
<i>ilma</i>	sgr. * <i>ilma</i>
<i>jalka</i>	sgr. * <i>jalka</i>
<i>kala</i>	ur. * <i>kala</i>
<i>kota</i>	sgr. * <i>kota</i>
<i>maksa</i>	ur. * <i>maksa</i>
<i>muna</i>	ur. * <i>muna</i>

ä-vartaloita

<i>elä-</i>	ur. * <i>elä-</i>
<i>emä</i>	ur. * <i>emä</i>
<i>ikä</i>	sgr. * <i>(j)ikä</i>
<i>neljä</i>	sgr. * <i>neljä</i>
<i>perä</i>	sgr. * <i>perä</i>
<i>pesä</i>	ur. * <i>pesä</i>
<i>silmä</i>	ur. * <i>šilmä</i>
<i>vetä-</i>	sgr. * <i>vetä-</i>

e-vartaloita

<i>ime-</i>	ur. * <i>ime-</i>
<i>kive-</i>	sgr. * <i>kive</i>
<i>kulke-</i>	ur. * <i>kulke-</i>
<i>kuule-</i>	sgr. * <i>kūle-</i>
<i>mene-</i>	ur. * <i>mene-</i>
<i>nime-</i>	ur. * <i>nime</i>
<i>pure-</i>	sgr. * <i>pure-</i>
<i>tule-</i>	ur. * <i>tule</i>

a) nominien taivutus eli deklinaatio

– numerus: yksikkö \emptyset ; kaksikko *k, *n; monikko *t, *k, *j, *n

– sija: nominatiivi \emptyset

genetiivi *n

akkusatiivi *m

lokatiivi *nA (mahd. myös *t(t))

ablatiivi *tA

latiivi *k, *n (myöhemmin myös *j ja *s)

b) verbien taivutus eli konjugaatio

– tempus: preesens \emptyset , *k; preteriti *ś, *j

– modus: indikatiivi \emptyset ; imperatiivi *k; potentiaali *ne

– persoona: 1. *m(V)

2. *t(V) (mahd. myös *n(V))

3. \emptyset tai *s(V)

} + mahd. numerustunnukset

	yks. 1.	yks. 2.	yks. 3.	mon. 1.	mon. 2.	mon. 3.
sm.	<i>minä</i>	<i>sinä</i>	<i>hän</i>	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>he</i>
karj.	<i>mie</i>	<i>šie</i>	<i>hiän</i>	<i>müö</i>	<i>tüö</i>	<i>hüö</i>
vepsä	<i>miinä</i>	<i>siinä</i>	<i>hän</i>	<i>mö</i>	<i>tö</i>	<i>hö</i>
vatja	<i>miä</i>	<i>siä</i>	<i>(tämä)</i>	<i>mō</i>	<i>tō</i>	<i>(nämäd)</i>
viro	<i>mina/ma</i>	<i>sina/sa</i>	<i>(tema/ta)</i>	<i>me(ie)</i>	<i>te(ie)</i>	<i>(nemad/nad)</i>
liivi	<i>minà/ma</i>	<i>sinà/sa</i>	<i>(tämä/ta)</i>	<i>meG/mēG</i>	<i>teG/tēG</i>	<i>(ne)</i>

saame	<i>mon</i>	<i>don</i>	<i>son</i>	<i>mī</i>	<i>dī̄</i>	<i>sī̄</i>
ersä	<i>mon</i>	<i>ton</i>	<i>son</i>	<i>miń</i>	<i>tiń</i>	<i>siń</i>
mari	<i>mâj</i>	<i>tâj</i>	<i>(tudo)</i>	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>(nuno)</i>
komi	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>si</i>	<i>mi</i>	<i>ti</i>	<i>(naje)</i>
udm.	<i>mon</i>	<i>ton</i>	<i>so</i>	<i>mi</i>	<i>ti</i>	<i>soos</i>
mansi	<i>am</i>	<i>(naŋ)</i>	<i>taw</i>	<i>mān</i>	<i>(nān)</i>	<i>tān</i>
hanti	<i>man</i>	<i>(něŋ)</i>	<i>tew</i>	<i>me</i>	<i>(něŋ)</i>	<i>?te</i>
unk.	<i>én</i>	<i>te</i>	<i>õ</i>	<i>mi</i>	<i>ti</i>	<i>?õk</i>

nen. *mań* ngan. *tanna* ngan. *mē* ngan. *te*

(Sulkeissa mainitut pronominit ovat eri alkuperää)